

חנוכת הבית לדוד

נתיבי-עם, מח

נתיבי עם, סימן מ"ח. מזכיר את מזמור שיר חנוכת הבית לדוד, (תהלים, ל'), אבל מכתירו במילה ארוממך:

"מזמור ארוממך. אין אומרים פסוק מזמור שיר חנוכת הבית לדוד גם בחנוכה. שנתקן לאמרו לפי מספר התיבות צ"א: גי' ה' אדנות." (26 ועוד 65 שוה 91, צ"א). לא פעם, בתבנית התפלה, עולה על הפרק מספר המלים. נכון, אפוא, לקבוע כי צ"א חשוב עד כדי כך שיאמר המזמור ללא הפתיחה. במנהג ירושלים (שבפתח נתיבי-עם) מביא:

" בחנוכה לא יתחיל לומר בזמירות מזמור שיר חנוכת הבית לדוד. ושמעתי, כך אומר הרב דב"ש זצ"ל, שכך המנהג בכמה קהילות בעיר הקדש ירושלים תבנה ותכונן וכן הנהגתי בקהילתי. (כך מופיע בספר "שער המפקד"),

פסיקתא רבתי מפרט את שבע החנוכות המוזכרות במקרא.

שבע החנוכות הן:

חנוכת ברייתו של עולם, דכתיב "ויכולו השמים..." (בראשית ב' 1) ואין ויכלו אלא לשון חנוכה, דכתיב "ותכל כל עבודת משכן אהל מועד" (שמות ל"ט ט 32)

חנוכת משה, דכתיב "ויהי ביום כלות משה להקים את

המשכן..."(במדבר ז' 1).

חנוכת הבית, דכתיב "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד" (תהלים ל' 1).

חנוכת בית שני, שנאמר "והקריבו לחנוכת בית אלהא..." (עזרא ו' 17)

חנוכת החומה, שנאמר: "ובחנוכת חומת ירושלים..." (נחמיה י"ב 27).

וזו של עכשיו של חנוכת בית חשמונאי.

וחנוכת העולם הבא, שאף היא יש בה נרות, כדכתיב "והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים..." (ישעיה ל' 26).

הוא מכוון, במפורש, שהמזמור נוגע לבנין הבית הראשון, שהרי כידוע בנינו של שלמה היה. ולא של דוד ובמכילתא מתרץ "ומה תלמוד לומר 'מזמור שיר חנוכת הבית לדוד', אלא לפי שנתן דוד נפשו עליו נקרא על שמו. הוא מיחס בודאי לכל החומרים וכלי הבנין והתכנונים שטרח דוד לאגור ולהכין, אלא שנמנעה ממנו הקמת הבנין. אך בפיו נתנו חכמים את ההצהרה: "אגורה באהלך עולמים, וכי עלתה על דעתו של דוד, שהוא חי לעולמים" אלא היתה זו ערגתו: "יהי רצון שיאמרו בשמי לעולם, בבתי כנסיות ובבתי מדרשות". והקב"ה נעתר לו: "חיך, אף על פי, שאתה מת אין שמך זז מביתי לעולם...אף על פי שבנך שלמה בונה אותו, בשמך אני כותבו - "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד".

ועוד בפסיקתא: "...אמר לו הקב"ה, שאם אתה בונה אותו הוא קיים ואינו חרב." ולא לרצון עליון הוא, כי בחטוא העם, יפיג ה'

חמתו בבנין, באבנים וישראל - ניצולין. מזכיר את הדרש, על שום מה לא זכה משה רבנו לבנות את המקדש, המעלה את אותו טעם בדיוק. מוטב שהזעם יפול על מבנים ולא הבנים.

אלה היו כמה דוגמאות של מדרשים, שכולם נזקקו לעובדה שאין מוזכר בכתובים בית שבנה דוד ושראוי היה להכתב על חנוכתו מזמור שיר מיוחד. ולכן נתלבטו קשות, מי שהתלבטו, עם הכותרת המוצהרת של המזמור ומצאו לה את הטעמים השונים ועוד.

המלבי"ם, בהתלבטותו, מציע לראות במילה בית משמעות מטפורית (משל), לאו דוקא מבנה מוחשי בנוי. ובלשונו:

"מזמור שיר חנוכת הבית, המזמור כולו יוסד לתת הודאה בחלותו ויחי מחליו, ולא נמצא בו שום ענין מחנוכת בית? ומבואר שהבית, המוזכר פה, הוא הבית המשלי, הוא הגוף שהוא מעון לנפש ובית להאדם הפנימי, השוכן ודר בקרבו, כי הנפש הוא האדם באמת, והגוף החמרי הוא רק בית חומר לשבתה, כל ימי היותה במצודה, (כמ"ש אף כי "שוכני בתי חומר", על פי איוב ד' 19). ביום שיזועו שומרי הבית, ועת חלה, אז רפפו עמודי הבית ומכונותיו, ואחר שנתרפא נבנה הבית על תילו וישב לימי עלומיו, לכן ציין שם השיר בשם חנוכת הבית לדוד, ר"ל בית דוד העצמי, מעון נפשו שנתחנך בהרפאותו":

ועדין נשאר התמיהה מה ענין לזמר שיר חנוכה לבית משלי (=מטפורי), רעיוני, רוחני כזה.

ועוד מדרש מביא, (בלשונו):

"... ורק עפ"י קבלת חז"ל אפשר להבין המזמור שיר חנוכת

הבית לדוד, שאינו נזכר מהבית שום דבר אלא הפסוק הזה; ושאר המזמור מדבר רק מזה: ולא שמחת אויבי לי. ...חייתיני מירדי בור. זמרו לה' חסידיו ... כי באמת המזמור הזה מדבר משונאי פריצי הדור, שהתכוונו לרדת לשאול נפשו והוא מודה לה' שהציל אותו מירדי בור. ויהיה זה מזמור שיר חנוכת הבית לדוד, שצפה לזה ושמח על זה, שאם הוא לא יחנכו, יחנכו בנו והוא הכין כל החומר הדרוש כמו שהביא בדברי-הימים ובנו בנאו וגמרו."

ובמקורם נכתב: " ויתן דויד לשלמה בנו את תבנית האולם ... " (דברי הימים א', כ"ח 11) וכן "אשר הכינותי", - מפי דוד (דברי הימים א' כ"ט 19).

בן איש חי (שנה ראשונה פרשת וישב) - מנסח את דבריו, לא בנחישות אלא ב"עדינות" (אין צריך) ובלי לספק סבה, כמו שהבאנו מנתיבי-עם, על מנת לשמור על כמות מלים ספורה משמעותית:

"במזמור ארוממך ה' כי דליתני, שאומרים קודם "ה' מלך" בשחרית, אין צריך להתחיל לומר מזמור שיר חנוכת הבית לדוד ככתוב בסידורים". כנראה, שהסדורים, שהיו לנגד עיני קדשו, הכילו גם את הפתיחה המקורית.

באשר לחג החנוכה, נהגנו לומר את המזמור במלוא מילותיו, לאחר הדלקת החנוכה. הספרדים שלא נהגו לשיר, כמו שאר אח"א, "מעוז צור". ממלאים את פיהם במזמור שיר חנוכת הבית לדוד (עם הפתיחה, כמובן), כמובא בסדור "רינת ישראל" ובילקוט יוסף, קצור שולחן ערוך, (קצוש"ע, אורח חיים,) - ממליץ לעשות כך:

"מנהג טוב לומר, אחר הדלקת נר חנוכה, 'מזמור שיר חנוכת הבית לדוד', כל המזמור". אולם בתוך התפילה:

"קודם ה' מלך ה' מלך', גם בימי חנוכה, מתחילים בו בפסוק ארוממך ה' כי דליתני, כמו בכל השנה. ולא ישנו בחנוכה להתחיל 'מזמור שיר חנוכת הבית לדוד', (כמו שכתוב במקצת סדורים), אלא יתחילו כמו בכל השנה מפסוק ארוממך, 'המזמור ארוממך ה' כי דליתני', שאומרים בתפלת שחרית, כי מאחר שעתידים לאומרו בשלימות בסוף התפלה, אין לכפלו פעמים. ורק בסוף התפלה, אחר מזמור של יום, מתחילים לומר המזמור."

מדרש אחד מיצג גם גישה אחרת. ובפרוש, הוא מוצא במזמור רמזים קבליים. ואכמ"ל.

ומכאן נעלה את גרסתנו:

אנו מבקשים להציע גישה אחרת אל המזמור הזה.

אמנם בכתובים לא עולה שום בית, שבנה דוד המלך, ושנזקק לחנכו באמצעות מזמור מיוחד. אך הכתובים מספרים לנו, די בפרוטרוט, על העיר צקלג, אשר נתן לו אכיש, מלך גת הפלשתי, לדוד: "וַיִּתֶּן-לוֹ אַכִּישׁ בַּיּוֹם הַהוּא, אֶת-צִקְלָג; לְכֵן הֵיְתָה צִקְלָג לְמַלְכֵי יְהוּדָה, עַד הַיּוֹם הַזֶּה." (שמואל א' כז, 6).

בעיר זאת התבסס דוד והתישב בה דרך קבע עם צבאו וגדודיו. וסביר להניח כי בנה שם גם בית לפולחן לה' (מעין מקדש, אולי מקדש מעט), כאשר דוד נזקק לשאול את ה' בדבר צאתו למלחמה, הוא מבקש את אביתר הכהן, (שכהן עם דוד בצקלג, לתת לו אפוד ואז הכתוב מדווח על הפעילות הזו של דוד. משמע היה לו לדוד כהן ומקום לדרוש את ה', שם היה האפוד מופקד. בודאי היה זה בית בו הופקד האפוד.

בממצאים הארכיאולוגיים החדשים נמצא בצקלג (בחפירות שהאתר

שלהן זוהה כצקלג) מבנה אבן גדול ונמצאו גם כלי מנחה תחת המבנים ובין החורבות. לא עמדו החוקרים על טיבו של המבנה הגדול ולא טרחו לתת לו הסבר. אך הכתוב מגלה במפורש שצקלג הפכה להיות נחלת מלכי יהודה, המלכים צאצאי דוד. מה למלכי יהודה להצהיר על עיירה בקצה הארץ, שהיא חשובה ושייכת להם. לא מן הנמנע שהיתה להם סבה חשובה, לבד מחלקת האדמה של העיר. על חלקת קרקע אין צורך בהכרזה של שייכות למלכי יהודה, בהצהרה כי המקום שייך למלכי יהודה, מובן שהיתה להם אחיזה כל שהיא, סבה חשובה, שיכריזו על כך. אם בידי המלכים המקום, זה דורש חיל מצב לשמירה ולהפגנת נוכחות של בעלים, או נציגים קבועים שיגנו על המקום, המרוחק כל כך מארמונם שבירושלים. ואם דוד מנסח במיוחד מזמור שיר חנוכת הבית, מדוע לא נבין בכך, שזה חובר כשיר לכבודו של אותו בית, שבנה דוד, בעיר. בית לה' בה"א הידיעה. זה מוסיף נופך לכך, מדוע דוד מתריע על היות אהל כבית לה' בירושלים, ("כי נטה לו אהל בירושלים"-דברי הימים א' כ"ט 4- במלים מפורשות: אהל, מבנה ארעי) ואילו הוא אישית שוכן בארמון מלכותי. דאגה זו בודאי מוכיחה כי דוד מקבל על עצמו את האחריות, שמן בית ממש בצקלג, במשמרת שלו, עוברים למבנה ארעי (אהל) בירושלים. , שבצקלג הקים דוד בית מכובד לה', בית קבע. שאותו חנך דוד בשירה ובמזמור. מתאים ל"מזמור שיר חנוכת הבית, לדוד".

המצפה אתכם לישועה ולבנין בית המקדש .